

KISS ZOLTÁN

AKADÉMIAI LABDARÚGÓK TEHETSÉGGONDOZÁSA: FÓKUSZBAN A NEVELÉS

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola

Bevezetés

Az elmúlt években válogatott szinten a magyar utánpótlás-labdarúgócsapatok teljesítménye többször megközelítette a nemzetközi elit szintjét, amit bizonyít, hogy 2009-ben, 2015-ben és 2019-ben is korosztályos világbajnokságokon szerepeltek a magyar fiatal tehetségek, azonban az utánpótláskorban elért sikerek ellenére kevés nemzetközi szinten is jegyzett labdarúgó alkotja a felnőtt válogatott keretét (Kiss és mtsai., 2021). Labdarúgószakemberek, szurkolók, a sportággal szimpatizáló vagy éppen ellenszenvet érző személyek egyaránt véleményt formáltak már erről a napjainkban is tapasztalható destruktív folyamatról.

Érdeemes megvizsgálni sportszakmai és tudományos oldalról is a kérdést, hogy miért nem teljesezik ki a fiatal labdarúgóink sportkarrierje olyan szinten, amilyenre az utánpótláskorukban mutatott teljesítményük predesztinálná őket – egyelőre azonban a probléma megoldása még várat magára (Vincze és mtsai., 2011).

Tanulmányunkban kísérletet teszünk arra, hogy a fiatal labdarúgók tehetséggondozásában fellelhető pedagógiai törvényszerűségeket és összefüggéseket a szakirodalom segítségével feltárjuk, és a kapott ismeretek alkalmazásával hozzájáruljunk a magyar utánpótláskorú labdarúgók tehetségének eredményesebb kibontakoztatásához.

A tehetséggondozás komplexitása

Több nemzetközi és hazai szakirodalom jelentős tényezőként tekint a fiatal labdarúgó-tehetségek fejlesztésének komplex jellegére. Williams és Franks (1998) a tehetséggondozás folyamatában öt fejlesztendő területet neveznek meg, melyek között a személyiségtényezők is komoly hangsúlyt kapnak. Brown (2001) véleménye szerint a technikai tudás és a taktikai ismeretek kevésbé érvényesülnek a sporttevékenység során, amennyiben a pszichológiai tényezők nem kapnak elég figyelmet az edző részéről. A tehetségek fejlesztésekor szintén a pszichológiai tényezőkre tekint fontos szempontként Orosz és Bíró (2009), mert úgy gondolják, hogy a legtöbb elmélet a sporttehetséget a sikerességgel összekötve értelmezi.

A fiatal sportolók fejlesztése során jelentős faktor az edző személyiségéhez köthető jellemvonások és a neveléssel összefüggő attitűd (Kun és Tóth, 2010). Bognár és munkatársai (2009) megerősítik azt a szemléletet, hogy a környezeti, szociális és személyes tényezők együtt határozzák meg a hosszú távú, kiemelkedő sporteredményeket.

A fiatal labdarúgók képzése és nevelése akadémiai keretek között

Az akadémiai struktúra az elmúlt években a fiatal magyar labdarúgók tehetség-gondozásának fontos részévé vált. Ebben a szabályozott rendszerben nemcsak sportszakmai, hanem pedagógiai hatások egyaránt érik az ifjú labdarúgókat, így a humán környezet és a „kulturális eszközök” együttesen segíti a személyiség formálását (Kiss és mtsai., 2015).

A Magyar Közlöny 2019. évi 201. számában jelent meg a Kormány 303/2109. (XII.12.) Korm. rendelete a sportakadémiákról, mely a labdarúgás sportágat is érinti. A rendelet célként fogalmazza meg, hogy keretet biztosítson a fiatal tehetségeknek a minőségi utánpótlás-nevelést biztosító akadémiai képzési rendszerben. A sportakadémiák biztosítják a humán erőforrást és a tárgyi feltételeket a fiatal tehetségek felkészítéséhez, versenyztetéséhez, és segítséget nyújtanak a tankötelezettség teljesítésének és az élsportnak az összehangolásában.

A fiatal labdarúgók napi szinten sok időt töltenek el az oktatás rendszerében, így a sporttevékenység mellett párhuzamosan lehetőség nyílik a sportolók erkölcsi magatartásformáinak oktatási intézményi keretek közötti fejlesztésére (Kiss, 2021).

A sportági képzés, az iskolai oktatás, a kollégium nyújtotta szolgáltatások és a nevelési folyamat befolyásoló faktorként hatnak a labdarúgók fejlődésének ütemére, irányára, ezért az akadémiákon a különböző edzői feladatokat ellátó személyeknek és tanároknak érdemes azonos szemléttel tekinteni a három tényezőre (Kiss és Bognár, 2018).

1. ábra: A labdarúgó-akadémisták tehetségkibontakoztatását befolyásoló tényezők (Bognár és Kiss, 2020 átdolgozott változata)

Személyiségfejlesztés a tehetséggondozás folyamatában

Hosszú távon sikereket elérni olyan egyén képes, aki koncentrált, összeszedett, azaz nevelt személyiség, aki az edző által a vele szemben megfogalmazott követelményeket megpróbálja teljesíteni, és a magánéletét a sportszerű életvitel határozza meg (Gombocz, 2004b). A sporttevékenység a teljesítmény elérésére rendezett, koncentrált magatartást igényel az egyéntől, ez mint önként vállalt feladatrendszer személyiségfejlesztő hatással bír, azonban önmagában nem elegendő a sportoló teljes emberré válásához. A személyiséget nem csak a sport területén végzett tevékenysége formálja (Biróné, 2004).

Rókusfalvi (1981) elméletére alapozva elmondható, hogy a sport – a modern kor körülményeit figyelembe véve – nem rendelkezik spontán érvényesülő személyiségfejlesztő hatással, de mint teljesítményre irányuló tevékenység van személyiségalakító hatása, melynek alapja cselekvő jellegében áll, és eltérően mutatkozik meg az élsport keretei között, mint egyéb területeken (szabadidő, iskola). A sporttevékenység – és más teljesítményre irányuló tevékenység – a képességek és jellemvonások formálásának a módja. A tevékenységnek és a személyiségformálásnak ez a korrelációja pszichológiai törvényszerűség, mely a társadalom különböző területein jelentős határfokkal érvényesíthető. A sport tehát csak lehetőség az egyén személyiségfejlesztésére, az erkölcsformálás összetevőinek megszilárdítására, ami tudatos nevelőmunka nélkül nem valósulhat meg, melynek során érdemes figyelmet szentelni az egyén tulajdonságai mellett a környezeti hatásokra, mert a kedvezőtlen társadalmi környezet személyiségtorzító hatással bírhat. Hasonló megállapítást tesz Gombocz (2004a) is, miszerint a sport nemcsak építheti, hanem rombolhatja is a személyiséget.

A képességben már a környezeti hatások fejlesztő, illetve romboló hatása is benne van (Czeizel, 1997). Lóránd (1997) Dewey gondolatait közvetítve elmondja, hogy az öröklődést és a környezetet szoros kapcsolat köti össze. Az átöröklés utolsó formáját leginkább a környezet határozza meg. Az egyén végső formáját a társadalmi hatások hozzák létre. Minél magasabb szintű a társadalom szervezettsége, annál kisebb az elődeinktől kapott képességek szerepe. A nevelés biztosítja azokat a feltételeket, melyek segítségével az impulzusok megfelelő szokásokká rendeződnek. Ezt a folyamatot a környezet irányítja és biztosítja. Stöckert (1999) szerint a biológiai eredetű hatások igazán a környezeten és az egyénen át érvényesülhetnek. Fontos kiemelni, hogy a külső hatások minden egyes gyerekben egyénien mutatkoznak meg, vagyis az azonos (nevelési) módszerek különbözőképpen befolyásolhatják az eltérő tulajdonságokkal bíró gyerekek személyiségét.

Az erkölcsformálás összetevői fejlesztésének neveléslélektani alapja sportolók esetében a követelmény, a teljesítmény és a jutalmazás összefüggésében

A tehetség nem nyilvánulhat meg, ha bizonyos személyiségjegyek hiányoznak. Az olyan személyiségvonásoknak, mint az akarat, akaratirőfeszítés, alázat, kitartás, fegyelem, önuralom fontos szerepük van a labdarúgók erkölcsi magatartásának alakításában (Bognár és Kiss, 2020). Az erkölcsformálás elemei olyan személyiségtényezők, melyek elengedhetetlenek az élsportolóvá váláshoz szükséges teljesítményoptimum eléréséhez.

Gucciardi és munkatársai (2008) a kiemelkedő sportolók tulajdonságai közé sorolják a munkamorált, az önmotivációt, a kemény hozzáállást és a nyomáskezelést, ezeket a faktorokat a mentális erő jellemzőiként aposztrofálják.

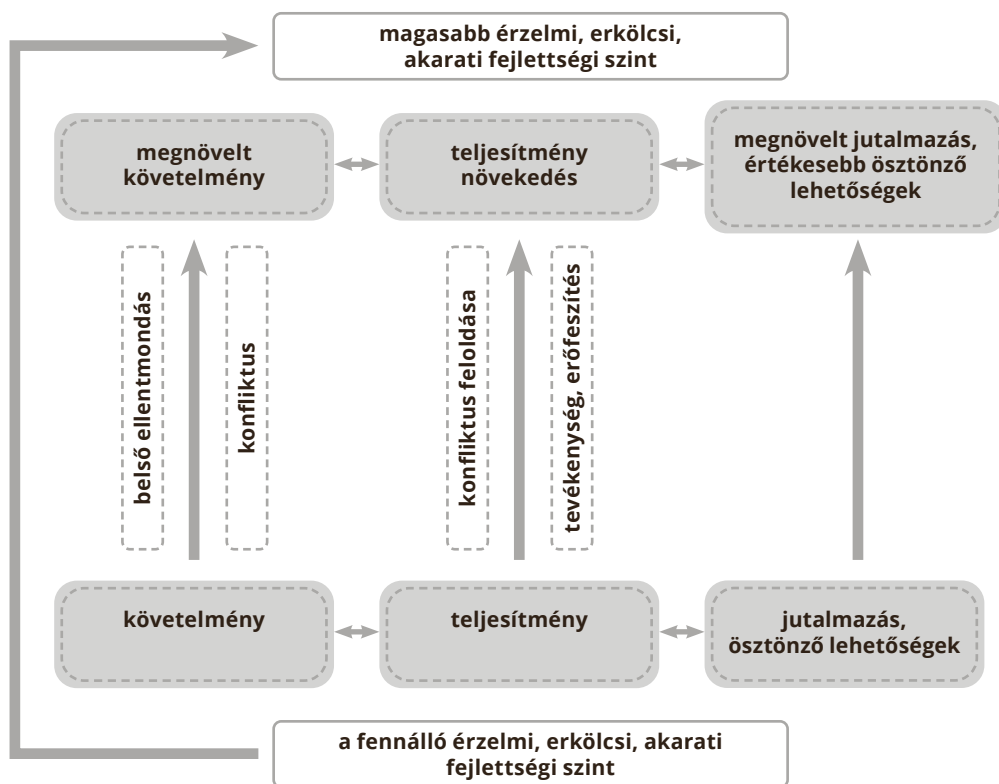
A pedagógiai követelés kritériuma, hogy létrehoz-e feszültséget a gyerek fennálló érzelmi, erkölcsi, akaratirőegyensúlyi állapotában, és hogy milyen cselekedetre készítet. A követelés hatására kialakuló feszültség a kitűzött célok elérésével oldható fel. A tevékenység magasabb szinten elhelyezkedő érzelmi, erkölcsi, akaratirőfejlettséget hoz létre, azonban a túlzottan alacsony követelmény támasztása nem idéz elő feszültségállapotot, a sikert könnyű lesz elérni, míg az eltűzött követelmény kudarckerülő tendenciákat eredményez. Az önmegevalósítás és az önértékelés növekedésének lehetősége a feszültség egészséges jellegére utal (Galicza, 1981). A sportolókkal szembeni túlzott elvárások nyomasztóvá válhatnak, ezért komoly felelősséggel jár az edzők számára az elérhető célok megfogalmazása (Budavári, 2007). A követelményeknek való megfelelés meghatározó emberi motívum, mely komoly faktorként van jelen a nevelési folyamatban. A gyerek egyik leginkább önértékelő büszkesége, ha a követelményeket teljesítheti (Kozéki, 1983). Csonka (1995) megerősíti, hogy a követelés hozzásegíti az egyéneket, hogy az önuralom és fegyelem belsővé váljon.

Kozéki (1983, 1989, 1991) megerősíti, hogy az emberi élet velejárója az erőfeszítés, a nehézségekkel való szembezállás. Lényeges, hogy a fiatalokban alakuljon ki az erőfeszítésre való hajlam. Amennyiben egy gyermekben idejében tudatosul, hogy vannak kötelezettségek, melyeknek eleget kell tenni, akkor a köteleességteljesítés morális értékévé válhat.

A sportteljesítmény a tevékenység eredményéhez köthető erkölcsi-eszmei értéket képvisel. A személyiségfejlesztésben nagy hangsúlyt kap a kiemelkedő eredményhez szükséges erőfeszítés nevelő hatása (Vass, 1990).

A jutalom az egyének teljesítményének, tevékenységének elismerő értékelése, pozitív impulzust eredményez, és az önbizalom mértékét is növelheti. Azonban a túlzott jutalmazás a fiatal személy nevelési attitűdjében önmagát túlértékelő, individualista személyiséghez vezethet (P. Balogh, 1996). A jutalmazás mint a kitűzött cél elérésének elismerése jelentős hatást gyakorol a cselekvést végző személyre, mely mozgósítja az energiákat, így segítve a magasabb érzelmi, erkölcsi, akaratirőfejlettségi szint létrejöttét (Kelemen, 1984). Ranschburg (2013) úgy vélekedik, hogy a fiatalok nevelésekor kétféle magatartásformát, az ügyes

viselkedést és az erkölcsi magatartásformát érdemes jutalmazni. Míg az előbbihez a siker élménye mint jutalom is társul, az utóbbival nem jár jutalom, mivel a különböző társadalmi korszakokat eltérő erkölcs jellemzi, így a megfelelő erkölcsi magatartás jutalmazása a nevelési folyamatban szereplő személyek feladata. Bognár és Kiss (2020) tanulmányukban úgy fogalmazzák, hogy amennyiben a jutalmazás (pl. fiatal labdarúgók profi szerződése) értéke jóval meghaladja a teljesítmény szintjét, abban az esetben a sportolót nem az áldozathozatal, az akaratra való hajlam felé mozgósítjuk, vagyis a magasabb erkölcsi fejlettségi szint elérése és a kívánt sportolói teljesítmény nem fog bekövetkezni (Bognár és Kiss, 2020).

2. ábra: Az erkölcsformálás összetevői fejlesztésének neveléslélektani alapja sportolóknál (Bognár és Kiss, 2020 átdolgozott változata)

Motivációs környezet hatása a sportolók erkölcsformálására

Kiemelésre érdemes az a nézet, hogy a sportolók erkölcsformálási összetevőinek fejlesztésére jelentős hatást gyakorol a motivációs környezet. A PMCSQ-2 (Perceived Motivational Climate in Sport Questionnaire-2) az észlelt sportmotivációs környezetének mérésére szolgáló mérőeszköz. A kérdőív a Task és

Ego főskálakra oszlik (Kiss és mtsai., 2015). A feladatorientált környezet (Task-orientáció) a feladat elvégzésére ösztönöz, valamint a teljesítmény és a képesség áll a fókuszban. Az énevezérelt környezetben (Ego-orientáció) a sportoló elutasító magatartást tanúsít, ha a teljesítményét és képességeit más személyekkel vetik össze, és ha bizonyítania kell, valamint abban az esetben is élvezzi a siker ízét, amennyiben az kevés erőfeszítéssel jár (Révész és mtsai., 2011). Tóth (2015) a motiváció komplex értelmezése során kiemeli Goudas megállapítását, hogy a sportolók feladatorientált környezetben motiváltabban végzik a feladataikat, ami magasabb szintű erőfeszítéssel párosul. Szemes és munkatársai (2017) a kapott eredmények alapján megerősítik azt a nézetet, hogy a hosszú távú kiemelkedő eredmény egyik kritériuma a feladatorientált motivációs környezet.

Pedagógiai felkészültség mint az edzővel szemben támasztott követelmény

Az edzők pedagógiai tevékenysége a tanárokéval összehasonlítva kevésbé szabályozott, mert az oktatási intézményekben a köznevelési törvény révén a pedagógiai folyamatok ellenőrzött keretek között folynak.

A pedagógiai tudást több tényező alkotja, melynek részét képezi az elméleti képzettség és a gyakorlatban alkalmazott képesség-összetevő. Említésre méltó az edzői munkában az „ösztönös pedagógia” szerepe, mely a gyakorlatból merít, azonban irodalmi forrásokból táplálkozó közvetett tapasztalat is jellemzi, így tulajdonképpen nem igazi ösztönösségről van szó. Ami a tanárok esetében az iskola, az az edzők tekintetében a sportegyesületek, ahol a nevelőmunka megnyilvánulhat, hiszen a klubház és pálya mellett az eszmények, értékek, normák is hozzátartoznak a szervezeti kultúrát alkotó komponensekhez (Gombocz, 2004b, 2008). Kis (2004) tanulmányában kiemeli, hogy a gyakorlati munka során a pedagógiai és az edzői szerepnormák összekapcsolásának követelményként kell megvalósulniuk: az edzői szerep nem múlhatja felül a pedagógiai szerepet.

Azok az edzők, akik nyitottak a pedagógiai ismeretek elsajátításra, sikeresen fejleszthetik a pedagógiai képességeiket (megfigyelőképesség, képzelet, emlékezet) a gyakorlati tevékenységük során (Gombocz, 2010).

A pedagógiai transzfer hatása a sportolói teljesítményére

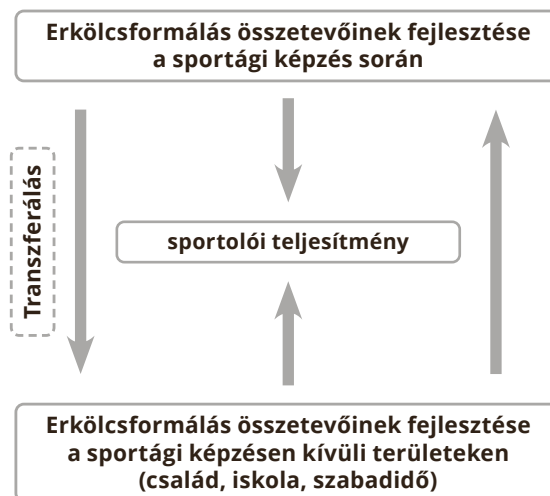
Napjainkban a transzfer fogalmát a sportpedagógia arra a jelenségre használja, miszerint a sportolás közben kialakult pozitív jellemvonások nem tevődnek át automatikusan az élet egyéb területeire (Biróné, 2004).

A sport által megnyilvánuló személyiségfejlesztés lényeges pontja a pozitív jellemvonások létrejötte és transzferálása a mindennapi élethez kapcsolódó területekre, hozzájárulva ahhoz, hogy ezek a fiatal sportoló életvezetésében általános magatartási elvekké váljanak. (Rókusfalvi, 1981).

Gombocz (2004a; 116) Coubertin nézetét írja le a transzferjelenségre vonatkoztatva, miszerint „a sportban kialakult erények nem automatikusan és nem minden esetben tételeződnek át a személyiség teljes tevékenységszférájára”.

Az edző legyen képes olyan hatást gyakorolni a sportolóra, hogy a sportolás folyamán megnyilvánuló erényeit egyéb színtereken (család, iskola, szabadidős tevékenység) is érvényesítse; ha ez megvalósul, akkor a sporttal támogatott nevelő hatást érhet el (Biróné, 2004). Az iskola olyan, a társadalom számára kiemelt jelentőséggel bíró színtér, ahol a teljesítmény megnyilvánulása erőfeszítést, kitartást és a pillanatnyi örömtől való elszakadást kíván (Kozéki, 1987). Mindezért nagy jelentőségű a nevelési feladatokhoz köthető tudás mély elsajátítása és alkalmazási képessége az edzők részéről, hiszen így nagyobb annak az esélye, hogy a többféle hatásos eljárások beépülnek a korosztályos kiválasztási, nevelési és képzési folyamatok mindennapjaiba (Géczi, Révész, Bognár, Vincze, & Benczenleitner, 2005).

Az edzők számára komoly jelentőséggel bír, hogy milyen módszereket alkalmazva lehetnek képesek arra, hogy a sportolóknak a sporttevékenység során kialakuló erényei egyéb, sporton túli területeken is megnyilvánulhassanak.

3. ábra: A pedagógiai transzfer és a sportolói teljesítmény (Bognár és Kiss, 2020 átdolgozott változata)

Összegzés

Fontos szerep jut a követelményeknek, a mintának és az értékelésnek a sportolók normaorientált tevékenységeinek és ezen keresztül a jellemének formálásában. A labdarúgás bentlakásos akadémiai képzés egyértelmű sajátossága az, hogy a fiatal játékosok az elvárt szabályok és normák szerint stabilan viselkednek (Kiss és Bognár, 2018).

A labdarúgásban dolgozó utánpótlásedzőknek, valamint az oktatási intézményekben a tehetségesnek ítélt labdarúgókat oktató, nevelő pedagógusoknak a szakmai feladatok elvégzése közben és azon túl komoly figyelmet kell fordítani a követelménytámasztás, a teljesítmény és a jutalmazás összefüggéseinek a megismerésére és alkalmazására, hogy a rájuk bízott fiatal sportolók a kívánt magasabb erkölcsi fejlettségi szintet elérjék, azaz a pozitív személyiségvonásaik megerősödjenek.

„Az akadémiákkal szemben fontos elvárás, hogy szemléletük fókuszába helyezték a rájuk bízott fiatalok szocializációját, kiegyensúlyozott és egészséges fejlődését, tanulását, a sikeres labdarúgás-központú életpályára való felkészítésének segítését, a helyes erkölcsi magatartásformák megalapozását és fejlesztését. Ehhez különféle nevelési módszerek állnak rendelkezésükre” (Bognár és Kiss, 2020: 361).

Az ifjú sportolók erkölcsi nevelésében hatalmas felelősség hárul a szülőkre, tanárookra, testnevelőkre, edzőkre, hogy az ön- és közösségfejlesztő elemeket erősítve, az aszociális, destruktív elemeket gyengítve segítsék a fiatalokat abban a folyamatban, mely „rendes emberekké” teheti őket.

A komplex jelleget szem előtt tartva érdemes fejleszteni az utánpótláskorú labdarúgók képességeit, ezáltal segítve őket a lehető legjobb teljesítmény eléréséhez. Ebben az összetett folyamatban a sportszakmai feladatok elvégzésén túl figyelmet kell fordítani az olyan személyiséghez köthető tulajdonságok megerősítésére, amelyek birtoklása nélkül a hosszú távú kiemelkedő eredmények megvalósulására kevesebb esély kínálkozik, ami által a nevelési célokhoz kapcsolódó feladatok elvégzése kulcsfontosságú tényezővé válik az erkölcsi magatartásformák fejlesztésében.

Ugyan napjainkban megfigyelhető azoknak a tudományos publikációknak a számbeli növekedése, amelyek a labdarúgó-akadémiák pedagógiai hátterére, a fiatal labdarúgók nevelésére fókuszálnak. Azonban arányait tekintve nagyságrendekkel több tanulmány foglalkozik csak kifejezetten a szakmai területekkel. Ennek alapján elmondható, hogy a fiatal futballisták esetében a nevelési értékek közvetítését az edzői társadalom még nem kezeli azonos szinten a szakmai területtel. Csak remélhetjük azt, hogy egyre több magyar utánpótlás labdarúgó szakemberhez eljutnak azok a labdarúgó tehetségek neveléséhez köthető összefüggések, törvényszerűségek, melyeket e tanulmányok közvetítenek, ezáltal segítve a rájuk bízott fiatalok tehetségének a kibontakoztatását.

További kutatási irányításként fogalmazható meg a Kárpát-medencében található magyarországi anyagi és szakmai támogatással rendelkező magyar identitású labdarúgó-akadémiák, valamint egyéb külföldi elismert labdarúgó utánpótlásképző központok neveléshez köthető attitűdjeinek összehasonlító vizsgálata.

Felhasznált szakirodalom

- Bognár, J., Kiss, Z. (2020). Nevelés a labdarúgásban. In: Csáki I. – Takács M. (szerk.) Labdarúgás és tudomány. Puskás Akadémia, PRO-KVÓTA 2004 Nonprofit Kft., 319–366.
- Bognár, J., Trzaskoma-Bicsérdy, G., Révész, L. (2009). Az élsport, sporttehetség, tehetséggondozás. In: Szatmári Zoltán (szerk.) Sport, életmód, egészség. Budapest, Akadémiai Kiadó, 711–733.
- Brown, J. (2001). Sports talent. How to identify and develop outstanding athletes. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Budavári Ágota (2007). Sportpszichológia. Budapest, Medicina Kiadó
- Coubertin, P. (1931). Sportpedagógia. Budapest, Országos Testnevelési Tanács
- Czeizel, E. (2004). Sors és tehetség. Budapest, Urbis Kiadó
- Csonka, Cs. (1995). Pedagógia. Budapest, Országos Közoktatási Szolgáltató Iroda Galicza, J. (1981). Tekintély és alkotás a pedagógusmunkában. Budapest, Tankönyvkiadó
- Géczi, G., Révész, L., Bognár, J., Vincze, G., & Benczenleitner, O. (2005). Talent and talent development in sport: The issue of five sports. *Kalokagathia*, 43 (3).
- Gombocz, J. (2004a). Sport és erkölcsi nevelés. *Mester és tanítvány*, 1., 115–125.
- Gombocz, J. (2004b). A testnevelő tanár és az edző pedagógiai szerepe. In: Biróné Nagy E. (szerk.), *Sportpedagógia. Kézikönyv a testnevelés és sport pedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó., 147–172.
- Gombocz, J. (2008). Sportolók nevelése. Budapest, Sport Szakállamtitkárság támogatásával
- Gombocz, J. (2010). Sport és nevelés. Keszthely, Balaton Akadémia Kiadó.
- Gucciardi, D. F., Gordon, S., Dimmock, J. A. (2008). Towards an Understanding of Mental Toughness in Australian Football. *Journal of Applied Sport Psychology*, 20, 261–281. <https://doi.org/10.1080/10413200801998556>
- Kis, J. (2004). A testnevelés és sporttudomány pedagógiai alapjai. Budapest, Fitness Kft.
- Kiss Z., Főzer-Selmeci B., Csáki I., Bognár J. (2015). Bentlakó labdarúgó-korosztályok pszichés-mentális jellemzői. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 16:(4) 331–347. <https://doi.org/10.1556/0406.16.2015.4.2>
- Kiss, Z., Bognár, J. (2018). Fiatal labdarúgók bevalását befolyásoló nevelési tényezők: egy kiemelt akadémia döntéseinek tanulságai. In: Endrődy-Nagy Orsolya – Fehérvári Anikó (szerk.): *Innováció, kutatás, pedagógusok*. Budapest, Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, 103–119.
- Kiss, Z. (2021). Utánpótláskorú labdarúgók akadémiai neveléséhez köthető tényezők vizsgálata edzők véleményének tükrében: országhatár és végzettség a fókuszban. In: Medovarszki, I. (szerk.), *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp 2021*. Békéscsaba, Magánkiadás

- Kiss, Z., Csáki, I., Bognár, J. (2021). A fiatal labdarúgók személyiségét és pályafutását befolyásoló tényezők vizsgálata a szülők és az edzők véleményének tükrében. In: K. Nagy, E. és Zagyváné Szűcs, Ida. (szerk.) Kihívások és megoldások a XXI. század pedagógiájában. Eger, Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága, 221–230.
<https://doi.org/10.46403/Kihivasokesmegoldasok.2021.221>
- Kelemen László (1984). Pedagógiai pszichológia. Budapest, Tankönyvkiadó
- Kozéki, B. (1983). A fegyelmezett személyiség kialakítása. Budapest, Tankönyvkiadó
- Kozéki, B. (1987). Moralitás, jellemfejlesztés. Budapest, Tankönyvkiadó
- Kozéki, B. (1989). Hogy hű lehessen önmagához. Budapest, Tankönyvkiadó
- Kun, I., Tóth, L. (2010). Tehetség a labdarúgásban. Magyar Sporttudományi Szemle, 11(41), 37–41.
- Loránd, F. (1997). Bevezetés a pedagógiába. Budapest, Okker Oktatási Iroda
- Orosz, R., Bíró, Zs. (2009). A siker kapujában. Debrecen, Kék Bolygó Tehetségpont
- P. Balogh, K. (1996). A nevelés módszerei. In: Geréb Gy. (szerk.): Pszichológia. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 360–362.
- Ranschburg, J. (2013). Személyiségünk titkai. Budapest, Saxum Kft.
- Révész, L., Bognár, J., Gécz, G., Sós, Cs. (2011). A motivációs környezet vizsgálata úszásban. Kalokagathia, 49: (2-4), 206–217.
- Stöckert, K-né. (1999). Személyiséglélektan nevelőknek. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó
- Szemes, Á., Víg, P., Gécz, G., Patócs, Á., Sipos, K., Tóth, L. (2017). Különböző életkorú élvonalbeli birkózók észlelt motivációs környezetének és külső-belső motivációs tényezőinek összehasonlító vizsgálata. Magyar Sporttudományi Szemle, 18. 1 (69), 37–43.
- Tóth, L. (2015). A motiváció, mint folyamat komplex értelmezése az iskolai testnevelés és sport műveltségterület keretében. In: Révész, L., Csányi, T. (szerk.), Tudományos alapok a testnevelés tanításához – A testnevelés és az iskolai sport neveléstudományi, pszichológiai és kommunikációs szempontú megközelítései. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest, 105–134.
- Vass, M. (1990). A testkultúra értéke, ezek szerepe az emberi erőforrások fejlesztésében és újratermelésében. In: Gáspár L., Chrappán M. (szerk.), Az emberi erőforrások fejlesztése. Pécs, „Körös” Print-Pack Kft.
- Vincze, G., Bognár, J., Csáki I. és Gécz, G. (2011). A labdarúgás szakmai elitje a sportág helyzetéről, fejlődési lehetőségeiről. Kalokagathia, 49: (2-4), 277–288.
- Williams, A. M., Franks, A., (1998). Talent identification in soccer. Sports, Exercise and Injury, 4, 159–165.

Levelező szerző:

Kiss Zoltán

kiss.zoltan@pfla.hu